

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

SZÁMVITEL KÜLÖNSZÁM

A TARTALOMBÓL:

Sztanó Imre

A számvitel oktatás fél évszázada

Ambrus Rita Anna

Számvitel és adózás, különös tekintettel a nyilvántartási és adókötelezettségek kapcsolatára

Borbély Katalin

Számvitel és jogalkotás Magyarországon a rendszerváltozás után

Dr. Polyák Imre

Számviteli informatika

Ujvári István Norbert

Számvitel és vállalatvezetés

Vajay Julianna

A számvitel nemzetközi harmonizációja az 1970-es évektől napjainkig

2015

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Főszerkesztő / Editor: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / Deputy Editor: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / Associate Editors:

Dr. Székely Csaba DSc, Dr. Fábíán Attila PhD, Dr. Joób Márk PhD, Dr. Kulcsár László Csc, Dr. Juhász Zita, PhD, Dr. Obádovics Csilla, PhD, Törőné Dr. Dunai Anna PhD.

Szerkesztőségi titkár: Dr. Juhász Zita PhD

Nemzetközi tanácsadó testület / International Advisory Board:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA), Dr. Csaba László DSc (Közép Európai Egyetem, Budapest), Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem, Győr), Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK), Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA), Dr. Szirmai Viktória DSc (MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest), Dr. Irena Zavrl, Ph.D FH Burgerland, University of Applied Sciences.

Közlésre szánt kéziratok / Manuscripts: Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk, nem őrünk meg, s nem küldünk vissza!

A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően **lásd a folyóirat hátsó belső borítóját.** / We accept APA style only.

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk: / Send manuscripts and letters by e-mail only to: **zjuhasz@ktk.nyme.hu**

A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll.

/ Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the Publisher.

A kéziratokat két független anonim bíráló értékeli. / Articles are refereed by anonym reviewers before publication.

Ismertetésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / Send books for review to:

Prof. Kulcsár László

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar
Sopron Erzsébet. u. 9. 9400 Hungary

Web oldal / web page: <http://gt.nyme.hu>

Előfizetés:

Intézményeknek: 2800 Ft./év

Egyéni előfizetés: 1700 Ft./év

Példányonkénti ár: 700 Ft./dupla szám: 1400 Ft.

ISSN 0865 7823

Copyright © 2015 Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

7. ÉVFOLYAM

2015.

KÜLÖNSZÁM

Tartalom

TANULMÁNYOK

- A számvitel oktatás fél évszázada** 3
Sztanó Imre
- Számvitel és adózás, különös tekintettel a nyilvántartási és adókötelezettségek kapcsolatára**18
Ambrus Rita Anna
- Számvitel és jogalkotás Magyarországon a rendszerváltozás után** 33
Borbély Katalin
- Számviteli informatika** 46
Dr. Polyák Imre
- Számvitel és könyvvizsgálat**61
Tóthné Szabó Erzsébet
- Számvitel és vállalatvezetés** 76
Ujvári István Norbert
- A számvitel nemzetközi harmonizációja az 1970-es évektől napjainkig** 88
Vajay Julianna
- A számviteltörténet kutatási sajátosságai** 99
Borbély Katalin
- A templomosok gazdasági tevékenysége** 109
Csányi Anita
- Számvitel az ókori Egyiptomban** 116
Gönczné Endrődy Anikó
- Az iszlám számvitel** 124
Kisiván Nikola
- Kulturális hatások a kínai számvitelben** 131
Lökkös Gergő
- A „lépcsős módszer” alkalmazása a Közel-Keleten** 138
Nagy Barbara

Számvitel az ókori Rómában	146
<i>Németh Natasa</i>	
Az angolszász számvitel fejlődéstörténetének középkori, újkori szakasza	154
<i>Paxián Mónika, Zsiray Klaudia</i>	
A földközi-tengeri városállamok számvitele	163
<i>Tóth Petra</i>	
A kontinentális számvitel jellemzői a 20. században	169
<i>Zax Petra</i>	

Számvitel és könyvvizsgálat

Tóthné Szabó Erzsébet

NYME KTK

egyetemi docens

tothne.szabo.erszebet@ktk.nyme.hu

ABSZTRAKT A piacgazdaság működtetéséhez elengedhetetlen, hogy a piaci szereplők számára megfelelő minőségű információ álljon rendelkezésre a gazdálkodók vagyoni-, pénzügyi- és jövedelmi helyzetének alakulásáról. Ezen információkat a „pénzügyi számvitel” szabályozott előírásai szerint készített és nyilvánosságra hozott számviteli beszámolókat szolgáltatják. A számviteli beszámolókat (pénzügyi kimutatások) által nyújtott kép megbízhatóságát, a valóságnak megfelelő voltát számos előírás és garanciális elem szolgálja. Az egyik ilyen garanciális elem a független könyvvizsgálat intézménye. A tanulmány a könyvvizsgálat és a számvitel kapcsolatát mutatja be, ismerteti a könyvvizsgálatra vonatkozó nemzetközi és hazai szabályozást, valamint a legfontosabb szakmai előírásokat. Bemutatja, hogy melyek azok a könyvvizsgálati módszerek, eljárások, amelyek képessé teszik a könyvvizsgálót, hogy véleményt tudjon alkotni a számviteli beszámolókról. **KULCSSZAVAK:** számviteli információ, könyvvizsgálat, független könyvvizsgálat, pénzügyi kimutatások ellenőrzése

ABSTRACT The quality of information available to economic agents with regard to the financial position and performance of companies and businesses is of vital importance to the proper functioning of market economies. This information is contained in the financial statements prepared and disclosed in accordance with the regulations on financial accounting and reporting. Several regulations and safeguards are in place to guarantee that the view provided by the financial statements is a true and fair one. Independent audits are one of these safeguards. In addition to giving an overview of international and domestic audit – as well as the most important technical – regulations this paper aims to highlight the links and connections between financial auditing and accounting. In this paper I will present audit methods and processes enabling the auditor to form an opinion on the financial statements.

KEYWORDS: accounting information, financial audit, independent financial audit, auditing financial statements

JEL M41, M49

Bevezetés, a téma felvezetése

A piac szereplőinek, a gazdálkodóknak²² feladatuk ellátása során, számtalan területen kell döntést hozniuk. Döntéseik egyik része a vállalaton belüli folya-

22 Gazdálkodó a számviteli törvény definíciója szerint a vállalkozó, az államháztartás szervezetei, az egyéb szervezet, az MNB, és az általuk, illetve természetes személyek által alapított egészségügyi, szociális és oktatási intézmény (a számvitelről szóló 2000. évi C. tv 3. §)

matokra vonatkoznak, ilyenek a vállalat-irányítás, a technológiai megoldások, a marketing, a piackutatás, a belső érdekeltségi-ösztönzési-, stb. rendszerek, a döntések másik része, befektetésekkel, üzleti partnerekkel, vagyis más gazdálkodókkal kapcsolatosan kerülnek meghozásra. Ezen utóbbi döntések megalapozáshoz megfelelő minőségű információt kell kapni azok vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről.

Ezeket az információkat a nyilvánosságra hozott számviteli beszámolók tartalmazzák. A beszámolóban megbízható és valós képet kell adni a gazdálkodók vagyoni-, pénzügyi-, jövedelmi helyzetéről. Ennek az elvárásnak az érvényesülését számos előírás és garanciális elem szolgálja. Az egyik ilyen garanciális elem a független könyvvizsgálat intézménye. A könyvvizsgáló véleményt alkot a beszámolóról és ezen vélemény megismerésével a beszámolót felhasználók egy külső független fél – a könyvvizsgáló – munkájának segítségével magasabb fokú biztonságot kapcsolhatnak a beszámolóhoz, annak valódiságához.

A gazdaság globalizálódásával a tőkék szabad áramlásával a felhasználók nemcsak megbízható információt igényeltek, hanem egy általános érvényű nemzetközi szinten is összehasonlíthatóságot biztosító elvrendszer kidolgozását kényszerítették ki.

Ezen elvárás alapján a számviteli információra vonatkozó szabályrendszereket a nemzeti szabályozás mellett, mind regionális mind pedig globális szinten is ki kellett alakítani.

A könyvvizsgálókra a könyvvizsgálatra vonatkozó előírások esetében is megfigyelhető ez a nemzetköziesedés. A könyvvizsgálatra a nemzeti előírások mellett regionális és globális szabályok is vonatkoznak.

A pénzügyi-számviteli információk megbízhatósága vonatkozásában a 2000-es évek nagyvállalati botrányai Amerikában és Európában megingatták a bizalmat a számviteli pénzügyi szakma minden szereplője iránt. A 2008-ban induló világméretűvé kiterjedő pénzügyi válság tovább fokozta a szabályozás szigorításának igényét.

A tanulmány a könyvvizsgálat és a számvitel kapcsolatát mutatja be a könyvvizsgálatra vonatkozó szakmai előírások és szabályozási környezetük bemutatásával. Bemutatja, hogy melyek azok a módszerek, eljárások, amelyek képessé teszik a könyvvizsgálót, hogy véleményt tudjon alkotni a számviteli beszámolókról.

Alkalmazott módszer, célok

A tanulmány célja a számvitel és a könyvvizsgálat feladatát definiálni, rámutatni a szakmai kapcsolódási pontokra, ismertetni a szabályozási környezetet.

A tanulmány áttekintést ad a könyvvizsgálat céljáról, feladatáról, vizsgálja, hogy ki- nek az érdekében készül a könyvvizsgálat és bemutatja az arra vonatkozó előírásokat is, hogy kik végezhetik a könyvvizsgálatot. Ismertetésre kerül a könyvvizsgálatra vonatkozó hazai és nemzetközi szabályozás legfontosabb előírásai, azok szintjei és hatálya. Ismerteti a szakma eszközszerét, bemutatja, hogy melyek azok a könyvvizsgálói

módszerek, eljárások, amelyek képessé teszik a külső (független) könyvvizsgálót arra, hogy véleményét tudjon alkotni a számviteli beszámolókról.

A tanulmány végén bemutatásra kerül az a formalizált dokumentum a „Független könyvvizsgálói jelentés” amely a könyvvizsgálati munka „végeredménye” és amelynek a számviteli beszámolóval együtt történő közzététele alapján megkapja a felhasználó a könyvvizsgáló véleményét tartalmazó információt is a számviteli beszámoló megbízhatóságáról.

A tanulmányban forrásmunkaként a szakirodalom mellett jogszabályok a Nemzetközi- és a magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardok, valamint konferencia-anyagok is felhasználásra kerültek.

A számvitel és a könyvvizsgálat kapcsolata

A számvitel és a könyvvizsgálat szorosan összefüggő tudomány terület, szorosan összefüggő szakma. Mindkettő célja tájékoztatás. Ugyanaz a „működési területe”. Míg a számvitel az információt „előállítja” addig a könyvvizsgálat annak szabályszerűségét, megbízhatóságát „ellenőrzi”.

A számviteli feladata, a számviteli beszámolóra vonatkozó fontosabb előírások

A számvitel feladata a gazdálkodók vagyoni-, pénzügyi- jövedelmi helyzetének és az abban beállt változásoknak a nyomon-követése, arról információ biztosítása a belső felhasználók (vezetők) és külső érintettek számára, ezáltal a tájékoztatás a publicitás sajátos eszköze is. A számvitel feladata minden olyan tranzakció, esemény nyomon-követése, amelyek hatást gyakorolnak a vállalkozás vagyonaára. Ezeket az eseményeket „gazdasági eseménynek” nevezzük. A számviteli információs rendszer a gazdasági eseményeket, azok hatásait megfigyeli, megméri, és sajátos rendszerében feljegyzi, feldolgozza. Ez a sajátos rendszer a könyvvezetés (a kettős könyvvitel) rendszere, amely folyamatosan információkat szolgáltat a vállalkozás vezetői számára az operatív döntésektől a stratégiai döntések meghozataláig minden gazdasági jellegű témában. A külső érdekhordozók tájékoztatása pedig periodikusan (évente, tőzsdei cégek esetében negyedévente) a számviteli beszámoló nyilvánosságra hozatalával történik.

A számvitel feladata kettős, egyrészt a *vezetés* eszköze, másrészt a *tájékoztatás* eszköze. E kettős feladat ellátására szolgáló számvitelt a szakirodalom két részre bontja: „pénzügyi számvitelre” és „vezetői számvitelre” ami az angol „financial accounting” és „management accounting” tükörfordításból jött létre. A pénzügyi számvitel arra hivatott, hogy informálják a külső partnereket a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetről, az abban beállt változásokról. A vezetői számvitel a vezetők döntéshozatalához szükséges, megfelelően részletezett, releváns információkat szolgáltató rendszer. (Laáb, 2006)

A vezetői számvitel a gazdálkodó specialitásait és a vezetők igényeit veszi figyelembe, cég-specifikus, egyedi.

A pénzügyi számvitel információival kapcsolatos elvárás két aspektusból közelíthető meg: Az információ legyen a felhasználók számára egyértelmű és megbízható.

Az első feltételnek úgy lehet megfelelni, ha beszámolóra vonatkozóan általános érvényű, kötelező szabályokat alkotnak. A szabályozásra mind nemzeti, mind nemzetközi szinten szükség van.

A beszámolókkal kapcsolatos másik fontos követelmény, hogy megbízható információt adjon a gazdálkodóról. Ennek érdekében a vállalkozástól független személynek is ellenőrizni kell a beszámolót. Ez a könyvvizsgálat. A könyvvizsgáló arról alkot véleményt, hogy a beszámoló a valóságnak megfelelően, hűen tükrözi-e a vállalkozó vagyoni-, pénzügyi és jövedelmi helyzetét.

1. ábra. A számviteli információval kapcsolatos elvárás

Számviteli információval kapcsolatos követelmények	Erre adott válaszok
Egyértelműség, Összehasonlíthatóság más gazdálkodókkal (is)	Szabályozás = Nemzeti szinten
Egyértelműség, Összehasonlíthatóság más nemzet területén működő gazdálkodókkal (is)	Szabályozás = Nemzetközi szinten
Megbízhatóság	Független könyvvizsgálat

Forrás: saját szerkesztés

A szabályozás célja tehát, hogy a számviteli információk egyértelműek és összehasonlíthatóak legyenek a felhasználók számára.

A számvitel nemzetközi szabályozásának szükségessége

Globalizációs folyamatok eredményeként a tőke nemzetközi áramlása a vállalati kapcsolatok kiszélesedése a multinacionális vállalatok létrejöttével a gazdasági folyamatok átláthatósága a vállalkozások teljesítményeinek mérése összehasonlíthatósága érdekében a számviteli beszámolók azonos alapra hozása olyan igénként jelent meg a számviteli – könyvvizsgálói szakmában, amire megfelelő válaszokat kellett adni. A számvitelre vonatkozó szabályozás ezért több szinten valósul meg.

Ennek hierarchikus rendjét mutatja be a következő táblázat.

2. ábra. A számviteli szabályozás „hierarchiája”

Szabályozás szintje	előírás	
Globális (nemzetközi)	IAS (International Accounting Standards) IFRS (International Financial Reporting Standards) szabályozott tőzsdén bejegyzett EU-tagállambeli társaságokra 2005-től kötelező	
Regionális EU	==EU irányelvek - negyedik irányelv 78/660/EGK: meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok éves beszámolójáról - hetedik irányelv 83/349/EGK: egyes gazdasági társaságok konszolidált éves beszámolójáról -2013/34/EU irányelv: „új számviteli irányelv a beszámolóról ==Rendelet - 1606/2002/EK a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról	
Helyi (nemzeti)	nemzeti számviteli standardok általánosan elfogadott alapelvek (pl.: US-GAAP ¹ , UK-GAAP)	Szabványok/ standardok
	számviteli törvény ² kereskedelmi törvényben ³ társasági törvény ⁴	törvényi szabályozás

Forrás: saját szerkesztés

A szabályozás szintjei

A gazdálkodókra vonatkozó számviteli előírások közvetlenül nemzeti szinten valósulnak meg.

A nemzeti szabályozás szintjén kétféle szabályozási forma érvényesül.

1. Szakmai szervezetek által megalkotott előírások alapján, szabványokon keresztül.
2. Jogalkotók által, közhatalmi funkcióban, jogszabályokon keresztül.

Az első forma főleg az angol-szász szabályozásban jellemző, a második forma szerint a kontinentális európai országokban történik a számvitel szabályozása, a gazdasági életet szabályozó fontos törvénybe beépítve (pl.: társasági törvénybe, kereskedelmi törvénybe), vagy önálló számviteli törvényben.

A regionális szabályozás közül számunkra az Európai Unió számvitelre vonatkozó előírásai a meghatározóak.

A számvitelre vonatkozó legfontosabb uniós joganyagokat mutatja a fenti ábra. A jogszabályok érvényessége eltérő. Az irányelvek bevezetése nem kötelező a tagállamokban, de ha van a témára vonatkozó helyi szabályozás, akkor az nem lehet vele ellentétes. A rendelet előírásait viszont kötelező alkalmazni.

A negyedik irányelv a meghatározott jogi formájú gazdasági társaságok beszámoló-készítésére vonatkozó előírásokat tartalmazza. A hetedik irányelv a konszolidált beszámolóra vonatkozó szabály. A fenti két irányelvben szabályozott témák

az irányelvek megalkotása óta többször módosításra kerültek. A legutolsó változásra 2013. június 26-án került sor. Ekkor fogadták el az új számviteli irányelvet a 2013/34/EU számú irányelvet, amely jelentős változásokat hozott a szabályozásban és hatályon kívül helyezte a régi (negyedik, hetedik) irányelveket. Az új irányelv beépítésére a tagállamok részre 2015. július 20-ig áll nyitva a határidő. A változás fő irányai a kisvállalkozások terheinek csökkentése (beszámolási kötelezettségük egyszerűsítése) közepes és nagyvállalatokra vonatkozó előírások bővülése, szigorítása, a közérdeklődőre számot-tartó vállalkozások körének bővítése valamint, a rájuk vonatkozó előírások (főleg a kiegészítő információkra vonatkozó előírások) szigorítása.

A rendeleti szabályozás legfontosabb számviteli előírását az 1606 számú rendelet tartalmazza, amely azt írja elő, hogy a tőzsdei cégek a konszolidált beszámolóikat csak az IAS/IFRS előírásai szerint készíthetik el.

Globális szinten megvalósuló szabályozás vonatkozásában meg kell említeni a múlt század utolsó évtizedében lezajló „dominanciaharcot” amely a nemzetközi számviteli standardok (IAS/IFRS) és az US-GAAP rendszerek között folyt. A 2000-es évekig a két rendszer között azért folyt a harc, hogy melyik legyen a globális szinten meghatározó szabályozás.

A harc két résztvevője közül az egyik egy nemzeti szabályrendszer, az Egyesült Államok számviteli alapelvei (US-GAAP). A másik egy nemzetközi szervezet által kidolgozott szabályrendszer. A nemzetközi számviteli standardokat (IAS, továbbfejlesztett változata az IFRS)²³ kidolgozó Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság/Testület (IASC/IASB) 1973-ban megkezdett munkájában ma már több mint 100 ország számviteli szabályozó testülete vesz részt. A két nagy szabályrendszer közül az US-GAAP egy tételes előírásokon alapuló rendszer. A nemzetközi számviteli standardok elvi szabályozást valósítanak meg.

A harc eldöntésében szerepet játszottak a 2000-es évek elején elsőként az amerikai piacon jelentkező később Európára is megjelenő nagyvállalati csődbotrányok. Ennek emblemikus képviselője volt az ENRON cég Amerikában és a Parmalat cég Olaszországban. A botránnyok megingatták a bizalmat a számviteli szakma iránt. Felhívták a figyelmet a rendszerek hiányosságaira.

A számviteli szabályozó testületek ekkor tevékenységük összehangolására, együttműködésre kényszerültek és egy konvergencia projekt keretében az IAS-ek továbbfejlesztése mellett döntöttek. Így az IAS/IFRS rendszer lett a globálisan meghatározó szabályrendszer. Ezt igazolja az is, hogy 2008-tól megjelenhetnek az amerikai tőzsdén olyan cégek, amelyek a beszámolóikat az IAS/IFRS szabályi szerint állítják össze. Ez korábban elképzelhetetlen volt.

Az EU irányelvi és rendeleti szinten szabályozza a könyvvizsgálatra vonatkozó elvárásokat, keret előírásokat ad, a részletes szabályokat a tagállamokra bízta. Előírja,

23 IAS: International Accounting Standard, IFRS: International Financial Reporting Standard

hogy bizonyos nagyságrend felett a vállalkozások kötelesek beszámolóikat könyvvizsgálóval ellenőriztetni. Ennek részletei a következő fejezet mutatja be.

A könyvvizsgálói tevékenységre és a könyvvizsgálókra vonatkozó fontosabb előírások

A XIX. század elején Angliában kereskedelmi tőkeegyesületeknél honosodott meg a „audit” intézménye, ami az állami ellenőrzést pótló autonóm ellenőrzés volt. Az első revizori egyesület Skóciában alakult meg 1853-ban, majd a részvénytársaságok elterjedését követően 1870-ben alakult meg a világ legtekintélyesebb számviteli egyesülete az Institute of Chartered Accountants in England and Wales, ezt követően 1885-ben további revizori egyesület alakult „The Society of Accountants and Auditors”. A tagok szigorú szakvizsgát tettek és erkölcsi megbízhatóságot követeltek tőlük (Borbás, 2007).

Németországban 1931-ben rendeleti úton vezették be a könyvvizsgálat intézményét, válaszul a nagy világgazdasági válságra (Securs, 2014).

A Könyvvizsgálók Nemzetközi Szövetsége (International Federation of Accountants (IFAC)) 1977. október 7-én alakult Münchenben. Jelenleg 179 tagja és társult tagszervezete van 130 országban. (www.ifac.org) A Magyar Könyvvizsgálói Kamara (MKVK) is teljes jogú tagja a szervezetnek. Az IFAC a világon több mint 2,5 millió számviteli szakember, könyvvizsgáló munkájára van hatással.

Az IFAC alkotmányában megfogalmazott küldetése: „a nemzetközi könyvvizsgálói szakma fejlesztése és bővítése összehangolt standardok segítségével, amelyek lehetővé teszik egyenletesen magas színvonalú szolgáltatások nyújtását a köz érdekében” (IFAC Etikai Kódex). E küldetés betöltésének elősegítése céljából a Nemzetközi Könyvvizsgáló és Bizonyosság Standard Tanácsa (International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB)) folyamatosan kidolgozza és közzéteszi azokat a nemzetközi könyvvizsgálói standardokat, amelyek a könyvvizsgálatra, a bizonyosságot nyújtó és a kapcsolódó szolgáltatásokra szóló megbízásokra és a minőségellenőrzésre vonatkoznak globális szinten.²⁴

A könyvvizsgálat fejlődése Magyarországon

Magyarországon a könyvvizsgálók tevékenységét először az 1930. évi a Korlátolt Felelősségű Társaságokról szóló törvény szabályozta. A Magyar Hites Könyvvizsgálók Egyesülete 1932-ben alakult meg (Borbás, 2007). A szocialista időszakban a könyvvizsgálat szerepe háttérbe szorult és csak a gazdasági társaságokra vonatkozó 1988. évi VI. törvény megalkotásával a gazdasági társaságok létesítése lehetőségének bevezetésével „éledt fel” újra a szakma és került bele a könyvvizsgálat a gazdaság vérkeringésébe.

²⁴ Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standard (MNKS) a nemzetközi Könyvvizsgálati és minőségellenőrzési standardok alkalmazásáról c. kiadvány előszava

1987-ben megalakult a Magyar Könyvvizsgálók Egyesülete, amely kiadványival szakmai segítséget nyújtott a könyvvizsgálathoz, valamint fórumot teremtett a tagok szakmai fejlődéséhez tanfolyamok, konferenciák szervezésével. Ebben az időben még önkéntes volt az egyesületi tagság

Az 1997. évi a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról és a könyvvizsgáló tevékenységről szóló LV. törvény alapján hosszú előkészítést követően alakult meg a könyvvizsgálói kamara. Az új szabály már kötelező kamarai tagságot írt elő. A kamara részt vesz a nemzetközi szervezetek munkájában (IFAC, FEE²⁵) is. Kialakításra került a tagfelvétel rendszere, képzés- és továbbképzés rendszere, a tagok tevékenységét támogató szervezetek, fórumok, később pedig a mentori rendszer és a minőség-ellenőrzés rendszere is kialakításra került.

A magyar Könyvvizsgálói Kamra 1997. évi megalakulását követően megkezdte a magyar nemzeti könyvvizsgálatai standardok kidolgozását. Többéves folyamat eredményeként az első standard rendszer 2001-ben jelent meg, amely standardok a Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardok (International Auditing of Standards (ISA)) honosított, magyar sajtosságokkal kiegészített standardok voltak „magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardok” elnevezéssel.

A nemzetközi standardok az IFAC által folyamatosan fejlesztésre kerülnek, így a magyar standardok is követték ezeket a változásokat. A második átdolgozott kiadás 2005-ben jelent meg.

Ezt követően új koncepció érvényesül a magyar standardalkotásban.

A Magyar Könyvvizsgálói Kamara elnöksége 2011. januárban elfogadta és hatályba léptette az újmagyar könyvvizsgálati standardot. Az új standard a „magyar Nemzeti Könyvvizsgálati és Minőségellenőrzési Standard”-ként befogadja az IFAC által kiadott, magyar nyelvre lefordított és a Kamara honlapján közzétett Nemzetközi Könyvvizsgálati és Minőségellenőrzési Standardokat a magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardban meghatározott további követelményekkel együtt. A magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standard az 1. függelékében felsorolja azokat a nemzetközi könyvvizsgálati és minőségellenőrzési standardokat, amelyeket a könyvvizsgálatok esetében alkalmazni kell.²⁶

A könyvvizsgálatra vonatkozó nemzetközi és nemzeti szabályok hierarchikus rendben épülnek egymásra, ezt szemlélteti a 3. ábra.

25 Federation European Accounting (Európai Számviteli Szakemberek Szövetsége)

26 Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standard (MNKS) a nemzetközi Könyvvizsgálati és minőségellenőrzési standardok alkalmazásáról c. standard 1. és 9. pontja alapján

3. ábra. A számviteli szabályozás „hierarchiája”

Szabályozás szintje	előírás	
Globális (nemzetközi)	IFAC ⁵ Standardok (International Standards on Auditing (ISA) 200-810 Standardok International Standard on Quality Control (ISQC 1)	
Regionális EU	==EU irányelvek - nyolcadik irányelv 2006/43/EK és módosítása: 2014/56/EU az éves és összevont (konszolidált) éves beszámolóok jog szerinti könyvvizsgálatáról ==Rendelet - 537/2014/EU rendelet a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók egyedi könyvvizsgálati követelményeiről	
Helyi (nemzeti)	MKVK	Könyvvizsgálat Közfelügyelet
	Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardok (MNKS)	Közfelügyeleti ellenőrzés

Forrás: saját szerkesztés

A hierarchia csúcsán az IFAC által kiadott Nemzetközi Könyvvizsgálati standardok állnak. Alkalmazása gyakorlatilag bevezetésre került azokban a tagállamokban, amelyek tagja a világszervezetnek.

A regionális szabályok között irányelv és rendelet is vonatkozik a könyvvizsgálatra. A 8. direktíva első ízben 1984-ben került megalkotásra, majd a 2000-es évek csődbotrányait követően jelentős szigorításokon ment keresztül az új 8. direktíva 2006-ban lett elfogadva. A direktíva előírta, hogy az egyes tagállamoknak könyvvizsgálói közfelügyeleti rendszert kell létrehozni a könyvvizsgálók ellenőrzésére. A módosítás előírta továbbá a minőség-ellenőrzés rendszerének kialakításra vonatkozó követelményt.

A 2008. évi pénzügyi válság újabb szigorítások bevezetését indukálta. Az Unió auditra vonatkozó reformjának keretében a 8. direktíva módosítása mellett rendelet alkotott a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó egységek jogszabályban előírt könyvvizsgálatára vonatkozó egyedi követelményekről. A változások vonatkoznak a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodói kör kiterjesztésére, a könyvvizsgáló cégek rotációjára, a nem könyvvizsgálói szolgáltatások végzésnek tilalmára, valamint a jelentéskészítésre is (Agócs, 2014).

A könyvvizsgálat definiálása

A könyvvizsgálatra nincs egységes definíció. A könyvvizsgálat egy olyan speciális, komplex ellenőrzési folyamat, amikor egy független szakértő (vagy szervezet) a tulajdonosok megbízásából elvégzi egy vállalkozás számviteli rendszerének felülvizsgálatát, ellenőrzi

a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetéről közzétett adatok valóságát, és ezek alapján objektív ítéletet alkot, véleményt nyilvánít a vállalkozás egészéről (Bary et al., 2005, p. 137.).

A szakmai standardok a könyvvizsgálat célját a következőképpen fogalmazza meg:

„A könyvvizsgálat célja a célzott felhasználók pénzügyi kimutatások iránti bizalmának növelése. Ezt a könyvvizsgáló által arra vonatkozóan adott véleménnyel érik el, hogy a pénzügyi kimutatások minden lényeges szempontból a vonatkozó pénzügyi beszámolási keretelvekkel összhangban készültek-e. A legtöbb általános célú keretelv esetében az ilyen vélemény arra vonatkozik, hogy a pénzügyi kimutatások minden lényeges szempontból valósan lettek-e bemutatva, vagy megbízható és valós képet adnak-e a keretelvekkel összhangban. A nemzetközi könyvvizsgálati standardokkal és a releváns etikai követelményekkel összhangban végzett könyvvizsgálat képessé teszi a könyvvizsgálót ilyen vélemény kialakítására.”²⁷

A számviteli beszámoló több szabályrendszer szerint is készülhet: pl.: a nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (IFRS-ek) vagy egy nemzeti számviteli szabályrendszer például a magyar számviteli törvény előírásai szerint.

A standard előírásai általános érvényűek, valamennyi beszámolóra alkalmazni lehet az előírásait, a számviteli szabályrendszer nem befolyásolja a könyvvizsgálat követelményeit, elveit, módszereit. De, bármilyen is a számviteli elvrendszer, a számviteli szabály, az nem befolyásolja azt, hogy a könyvvizsgáló a vizsgálatát csak a könyvvizsgálati standardok alapján a szakmai és az etikai követelményeket betartva végezheti. A könyvvizsgálati standardok tehát függetlenek a számviteli szabályoktól.

A könyvvizsgálat tárgya

„A könyvvizsgálat tárgyát képező pénzügyi kimutatások a gazdálkodó egységnek a gazdálkodó egység vezetése által – az irányítással megbízott személyek felügyelete mellett – készített pénzügyi kimutatásai. A nemzetközi könyvvizsgálati standardok nem állapítanak meg felelősséget a vezetés vagy az irányítással megbízott személyek számára, és nem írnak felül a felelősségük szempontjából irányadó jogszabályokat és szabályozásokat. A nemzetközi könyvvizsgálati standardokkal összhangban lévő könyvvizsgálat elvégzése során ugyanakkor abból az alapfeltételezésből indulnak ki, hogy a vezetés és adott esetben az irányítással megbízott személyek elismertek bizonyos felelősséget, amely alapvető a könyvvizsgálat végrehajtása szempontjából. A pénzügyi kimutatások könyvvizsgálata nem mentesíti a vezetést vagy az irányítással megbízott személyeket felelősségük alól.”²⁸

27 A független könyvvizsgáló átfogó céljai és a könyvvizsgálatnak a Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardokkal összhangban történő végrehajtásáról szóló 200. témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard 3. bekezdése

28 A független könyvvizsgáló átfogó céljai és a könyvvizsgálatnak a Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardokkal összhangban történő végrehajtásáról szóló 200. témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard 4. bekezdése

A meghatározás rámutat arra is, hogy a könyvvizsgálat mindig egy konkrét szabályrendszer alapján összeállított beszámolóra vonatkozik, így a könyvvizsgálónak természetesen ismernie kell ezt a számviteli szabályrendszert is.

A felelősség kérdésére is iránymutatásul szolgál a standard. Inverz módon megadja, hogy a beszámolóért a vezetés felel, felelős azért, hogy a vonatkozó szabályrendszer szerint állítsák össze, valamint a valós bemutatás is a vezetés felelőssége. A könyvvizsgáló felelőssége arra vonatkozik, hogy megfelelő véleményt (záradékot) adjon a beszámolóról készített könyvvizsgálói jelentésében. Felelőssége tehát a véleményére vonatkozik, hogy az megfelelően tükrözze a beszámoló minőségét.

„A könyvvizsgálói vélemény alapjaként a nemzetközi könyvvizsgálati standardok előírják a könyvvizsgáló számára, hogy kellő bizonyosságot szerezzen arról, hogy a pénzügyi kimutatások egésze nem tartalmaz akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítást. A kellő bizonyosság magas fokú bizonyosság. Ezt akkor szerezték meg, amikor a könyvvizsgáló elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékokat szerzett ahhoz, hogy elfogadhatóan alacsony szintre csökkentse a könyvvizsgálati kockázatot (vagyis azt a kockázatot, hogy a könyvvizsgáló nem megfelelő véleményt ad, amikor a pénzügyi kimutatások hibás állítást tartalmaznak). A kellő bizonyosság ugyanakkor nem valamilyen abszolút szintje a bizonyosságnak, mert a könyvvizgálatnak vannak eredendő korlátjai, amelyek miatt a könyvvizsgálati bizonyítékok többsége, amelyekből a könyvvizsgáló következtetéseket von le, és amelyekre a könyvvizsgálói véleményt alapozza, meggyőző, nem pedig bizonyító erejű (Bary et al., 2005).

Kockázati tényezők szerepe könyvvizsgálatban

A könyvvizsgálat nem jelenti a beszámolót alátámasztó könyvelés teljeskörű, tételes ellenőrzését, ennek technikai és finanszírozási korlátai vannak, ezért vizsgálatát az szerint tervezi meg és hajtja végre, hogy elegendő és megfelelő bizonyítékokat szerezzen arról, hogy a beszámoló mentes az akár csalásból, akár hibából eredő hibás állításokról. A vizsgálat megtervezése és végrehajtása során a könyvvizsgáló támaszkodhat a belső ellenőrzésre, amennyiben azt hatékonyaknak ítéli.

A kockázat három elemből tevődik össze:

Eredendő kockázat. (EK)

Az eredendő kockázat a pénzügyi kimutatásokban lényeges hibák előfordulására vonatkozó hajlamosságot mutatja, annak a feltételezésével, hogy a belső ellenőrzési rendszer létezésével nem számolunk. A hibás állítás lényeges lehet, akár egyedileg akár más egyenlegekben vagy ügyletszortokban előforduló hibás állításokkal öszszevontan. (Bary et al., 2005)

Belső ellenőrzési rendszer kockázata. (ERK)

A belső ellenőrzési rendszer kockázata annak a kockázata, hogy a számviteli és belső ellenőrzési rendszer által egy hibás állítás megfelelő időben nem kerül megelőzésre vagy feltárássra és helyesbítésre (Bary et al., 2005).

Feltárási kockázat (FK)

Annak a kockázata, hogy a könyvvizsgáló nem tárja fel a beszámolóban (pénzügyi kimutatásokban) előforduló lényeges hibás állításokat. A feltérési kockázat az alkalmazott könyvvizsgálati eljárások hatékony funkcionálásának mércéje (Bary et al., 2005).

A végső kockázat a könyvvizsgálati kockázat (KK) azt jelenti, hogy a könyvvizsgáló nem megfelelő záradékot ad a beszámolóról. A könyvvizsgáló célja ezt a kockázatot kizárni, illetve kellően alacsony szinten tartani. A könyvvizsgálati kockázat kellően alacsony szinten tartásához a könyvvizsgálónak meg kell ismerni a belső ellenőrzési rendszert és tesztelnie kell azt, majd ennek figyelembevételével kell a különböző kockázati tényezőket megbecsülni.

A feltérési kockázat szintje változtatható a könyvvizsgáló által a vizsgálati tesztek jellegének, ütemezésének és terjedelmének kombinálásával. Például egy hatékonyabb könyvvizsgálati módszer használata alacsonyabb feltérési kockázatot jelent, mint egy kevésbé hatékony eljárás alkalmazása. Az év végi vagy ahhoz közeli időpontra vonatkozó vizsgálati tesztek szintén alacsonyabb szintű feltérési kockázatot eredményeznek az évközi tesztekhez viszonyítva (Bary et al., 2005). A könyvvizsgálati kockázat az egyes kockázati tényezők szorzatával számszerűsíthető, ennek modellje az egyes kockázati elemek közötti kapcsolatot az alábbi képlet fejezi ki: $KK = EK \times ERK \times FK$ (Bary et al., 2005).

A könyvvizsgálónak feladatát tervszerűen kell végeznie. A könyvvizsgálatot úgy kell megtervezni, hogy az hatékonyan elvégezhető legyen. A tervezésre vonatkozóan is iránymutatással szolgál a standard.

A 315. témaszámú standard szerint a könyvvizsgálónak meg kell ismernie a gazdálkodót és annak környezetét – a belső ellenőrzést is beleértve – olyan mértékben, amely elegendő ahhoz, hogy azonosítsa és felmérje a pénzügyi kimutatások akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állításainak kockázatait, továbbá elegendő ahhoz, hogy a további könyvvizsgálati eljárásokat megtervezze és végrehajtsa.

A tervezés során figyelembe veendő tényezők a következők szerint csoportosíthatók:

- a könyvvizsgálónak a gazdálkodó környezetéről és az üzleti tevékenységről szerzett ismeretei,
- számviteli és belső ellenőrzési rendszer megismerése,
- kockázat és lényegesség felmérése,
- a vizsgálati eljárások jellege, ütemezése és terjedelme,
- a vizsgálat koordinálása, irányítása, felügyelete és felülvizsgálata,
- egyéb tényezők (Bary et al., 2005, pp. 156-157.).

Módszerek, eljárások

Mivel a könyvvizsgáló nem ellenőrizheti a beszámolót és az azt alátámasztó könyvvezetést, valamint a tételes vagyonelemtár minden elemét, ezért olyan technikákat, módszereket kell alkalmaznia, hogy hibák feltárásra kerüljenek és a lényeges hibás állítást a lehető legalacsonyabb szintre szorítsa.

A könyvvizsgálati módszereket két nagy csoportba lehet sorolni:

- rendszervizsgálatok
- alapvető vizsgálati eljárások

A rendszervizsgálat keretében a számviteli és a belső ellenőrzési rendszer működését térképezi fel a könyvvizsgáló. Ennek ismertetében szerez információt arról, hogy megfelelő-e a számviteli rendszer, kiépítésre került-e megfelelő belső ellenőrzési rendszer és az hatékonyan működik-e. A hatékony belső ellenőrzési rendszer képes a hibákat azonosítani és kiszűrni, ezáltal az ellenőrzési kockázat alacsony szintre tehető, a könyvvizsgáló tud támaszkodni a belső ellenőrzésre.

Az alapvető (közvetlen) vizsgálati eljárások további vizsgálatot jelentenek a beszámolóban szereplő egyenlegek (az egyenlegek valódiságának, teljességének, pontosságának, stb. vizsgálata) valamint a gazdasági események vonatkozásban. Az alapvető vizsgálati eljárások lehetnek:

- elemző eljárások
- gazdasági események részleteinek tesztelése
- egyenlegek (mérleg-, eredmény-pozíciók, főkönyvi egyenlegek) részleteinek tesztelése (Bary et al., 2005)

A vizsgálat tervezése és végrehajtása során az egyes módszereket a cég és a belső folyamatainak megismerése tesztelése alapján kell alkalmazni. Az eljárások terjedelmének és ütemezésének meghatározásában fontos szerepet kap a kockázatbecslés is. Az alapvető vizsgálati eljárásokat a könyvvizsgálat során sok esetben mintavételezéssel kell végrehajtani. A megfelelő eljárással vett és kellő elemszámú minta kialakítása is a könyvvizsgáló mérlegelésére, szakmai megítélésére van bízva.

A vizsgálat elegendő és megfelelő bizonyítékot kell szerezni ahhoz, hogy a könyvvizsgáló megbizonyosodjon arról, hogy a beszámoló mentes az akár csalásból akár hibából származó lényeges hibás állításoktól. A vizsgálat során a könyvvizsgálónak szakmai szkepticizmusnak kell jellemeznie a hozzáállását, melyet a standardok a következőképpen írnak elő:

„Szakmai szkepticizmus – olyan hozzáállás, amely magában foglalja a kételkedést; az olyan feltételekkel kapcsolatos éberséget, amelyek hiba vagy csalás miatti lehetséges hibás állítást jelezhetnek; valamint a könyvvizsgálati bizonyíték kritikus felmérését.”²⁹

Milyen garanciái vannak a könyvvizsgálati munka minőségének?

A könyvvizsgálói szakma értékét az egyes kamarai tag könyvvizsgálók munkájának színvonala és minősége, hitelességét pedig az elvégzett munkájának rendszeres és szigorú ellenőrzése adja. A könyvvizsgálat minősége elsősorban az alábbi öt tényezőtől függ:

- a könyvvizsgáló személyétől;

29 A független könyvvizsgáló átfogó céljai és a könyvvizsgálatnak a Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardokkal összhangban történő végrehajtásáról szóló 200. témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard 13. bekezdés 1. pontja

- az általa elvégzett eljárásoktól, folyamatoktól, az alkalmazott módszerektől, eszközöktől;
- a környezeti körülményektől (szabályozás, informatika, morál és határidők);
- a partnerségi együttműködéstől a pénzügyi beszámolási ellátási lánc szereplőivel, akik részt vesznek a pénzügyi jelentések elkészítésében, jóváhagyásában, könyvvizsgálatában, elemzésében és felhasználásában;
- a kibocsátott könyvvizsgálói vélemények, jelentések, javaslatok, következtetések megfelelőségétől. (Lukács, 2014)

A könyvvizsgálati munka minőségének biztosítása érdekében a Közfelügyeleti Hatóság és a Könyvvizsgálói Kamara minőségellenőrzési rendszert működtet.

A könyvvizsgálók, könyvvizsgáló cégek maguk is kötelesek belső minőségellenőrzési rendszert kialakítani és működtetni. A minőség-ellenőrzés keretében a könyvvizsgálók 6 évente, a közérdeklődésre számot tartó társaságok könyvvizsgálói 3 évente minőségellenőrzésen esnek át.

A minőség-ellenőrzés társellenőrzés módszerével történik, minőségellenőr könyvvizsgálók végzik a minőségellenőrzést, akik maguk is aktív könyvvizsgálók. A közérdeklődésre számot tartó cégek könyvvizsgálóit a Közfelügyelt inspektora ellenőrzi.

Összefoglalás, következtetések

A tanulmány bemutatta a számviteli és a könyvvizsgálati szakma egymásra épülését a rájuk vonatkozó többszintű szabályozást. A szakmák sok szállal fűződnek egymáshoz, ismeretanyaguk azonos alapokon nyugszik. A könyvvizsgálónak is ismernie kell azt a számviteli keretrendszert, amely alapján készül a számviteli beszámoló. De ezen ismeret mellett a könyvvizsgálónak ismernie kell a könyvvizsgálat feltételrendszerét, módszereit is ahhoz, hogy vizsgálata alapján véleményt tudjon mondani a beszámolóról.

Mindkét szakma irányában növekvő elvárások és szigorodó feltételek érvényesülnek. A szigorítások az irányban hatnak, hogy a piac szereplői a nyilvánosságra hozott számviteli beszámolók felhasználói jó minőségű megbízható információt kapjanak döntéseik megalapozásához. Ennek érdekében javítják a szabályokat a szakmai szervezetek és ennek érdekében szigorítják ellenőrzési tevékenységüket a közfelügyeletet ellátó szervezetek, hogy a „köz érdeke” érvényesüljön minél magasabb szinten.

Irodalomjegyzék

- Agócs G. (2014). Az auditreform hatása a magyarországi könyvvizsgálókra – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* (56), 6, pp. 287-289.
- Bary L. – Bíró T. – Boros J. – Feketéné H. M. – Kresalek P. – Lukács J. – Nagy G. – Nyikos L. (2005). *Könyvvizsgálat és ellenőrzés*, Budapest, Magyar Könyvvizsgáló Kamara
- Borbás M. (2007). *A könyvvizsgálat története Magyarországon*, Budapest, Magyar Könyvvizsgáló Kamara

- Lakatos L. P. – Kovács D. M. – Mohl G. – Rózsa I. – Szirmai A. (2013). *A Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok elmélete és gyakorlata*, Budapest, Magyar Könyvvizsgáló Kamara
- Lukács J. (2014). Könyvvizsgálói felelősség és színvonal - NYME, Közgazdaságtudományi Kar „Befektetések, pénzügyek, minőség” Konferenciakötet, Sopron
- Madarasiné Sz. A. – Matukovics G. (2004). *IAS vs. US GAAP* Verlag Dashöfer, Budapest
- Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardok* (2010) Magyar Könyvvizsgáló Kamara Budapest
- Securs, C. (2014). A könyvvizsgáló szakma helyzete Németországban – *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* (56), 10, pp. 468-470.
- IFAC etikai kódex <http://www.mkvk.hu/archivum/szervezet/bizottsagok/fegyelmibizottsag/IFACetikaikodex/IFACetikaikodex> (letöltve: 2014. október 4.)

(Footnotes)

- 1 Generally Accepted Accounting Principly (Általánosan Elfogadott Számviteli Alapelvek)
- 2 2000. évi C. törvény a számvitelről
- 3 HGB Handelsgesetzbuch Kereskedelmi Törvénykönyv Harmadik könyve (német szabályozás)
- 4 UGB Unternehmensgesetzbuch Gazdasági társaságokról szóló törvény (osztrák szabályozás)
- 5 International Federation of Accountants (Könyvvizsgálók Nemzetközi Szövetsége)